

«Η συμβολή του παιδαγωγού και λογοτέχνη Γεωργίου Βιζυηνού στην Παιδαγωγική Επιστήμη»

Βασιλική Κούλα¹, Ευγενία Κούλα²

1. Φιλολόγος, MSc Μεσαιωνικής Ελληνικής Φιλολογίας, Δρ. Παιδαγωγικής

2. Φιλολόγος, MSc Λατινικής Φιλολογίας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το **θέμα** της παρούσας μελέτης είναι ο ρόλος που διαδραμάτισε ο Γεώργιος Βιζυηνός ως εκπαιδευτικός- παιδαγωγός και λογοτέχνης στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και η προσφορά του στην Παιδαγωγική Επιστήμη.

Αφετηρία για την ενασχόλησή μας με αυτό το θέμα αποτέλεσαν η συμβολή του Βιζυηνού στη λογοτεχνία, στην εκπαίδευση και την Παιδαγωγική Επιστήμη, και η ύπαρξη ελάχιστων σχετικών ερευνών.

Από τις σπουδές του διαφαίνεται το ενδιαφέρον του για την Παιδαγωγική Επιστήμη, καθώς «το θέμα της διατριβής του είναι καθαρά παιδαγωγικό» (Σιδεράς & Σιδερά-Λύτρα, 2009:42). «Με τις επιτυχείς σπουδές του στο Εξωτερικό απέκτησε ουσιαστικά και τυπικά προσόντα επιστήμονα, ειδικευμένου στη Φιλοσοφία, την Αισθητική, την Ψυχολογία και την Παιδαγωγική» (Σιδεράς & Σιδερά-Λύτρα, 2009:49). Για βιοποριστικούς λόγους εργάζεται ως εκπαιδευτικός εφαρμόζοντας στην πράξη τις παιδαγωγικές του αρχές. Στο έργο του υπάρχουν σαφείς αναφορές σε εκπαιδευτικά θέματα και εμπεριέχονται αρχές Παιδαγωγικής, όπως αυτές παρουσιάζονται σε σύγχρονες μελέτες (Χατζηδήμου, 2010⁹).

Βασικός σκοπός της μελέτης είναι να παρουσιαστεί η προσφορά του Βιζυηνού στην Παιδαγωγική Επιστήμη, και στη διαμόρφωση παιδαγωγικών αντιλήψεων και αξιών στην κοινωνία του 19^{ου} αιώνα.

Επιμέρους στόχοι είναι: α) να παρουσιαστεί η εκπαίδευση των νέων του 19^{ου} αιώνα μέσα από τις σχετικές αναφορές του Βιζυηνού, β) να γίνει αντιληπτή η προσφορά του ως εκπαιδευτικού και παιδαγωγού, και γ) να διερευνηθεί το κατά πόσο προτείνει καινούργιες παιδαγωγικές πρακτικές και αξίες σε σχέση με τις επικρατούσες.

Υλικό μελέτης αποτελούν τα έργα του Βιζυηνού: α)η διδακτορική του διατριβή «Το Παιδικό Παιχνίδι σε σχέση με την Ψυχολογία και την Παιδαγωγική» (1881), και το πόνημά του «Στοιχεία Ψυχολογίας, συντεθέντα υπό Γεωργίου Μ. Βιζυηνού, Υφηγητού της Ιστορίας της Φιλοσοφίας εν τω Εθνικω Πανεπιστημίω προς χρην των Γυμνασίων και Διδασκαλείων» (1888), β)τα διηγήματα και τα ποιήματά του, όπου γίνεται άμεση και έμμεση αναφορά στην εκπαίδευση, τις διδακτικές και παιδαγωγικές μεθόδους της εποχής. Επίσης, ανατρέχουμε και σε σχετικές μελέτες.

Για τη διερεύνηση του παραπάνω υλικού μελέτης και την επίτευξη των στόχων της έρευνας χρησιμοποιήθηκε η **μέθοδος** της ιστορικής έρευνας. Οι πηγές δεδομένων μας είναι πρωτογενείς και δευτερογενείς. Μέσα από την ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας οδηγηθήκαμε στην ανεύρεση πηγών και μελετών σχετικών με το θέμα.

Ακολούθησε η επεξεργασία αυτών. Έγινε συλλογή, αξιολόγηση, καταγραφή, ανάλυση και παρουσίαση των δεδομένων (Cohen & Manion, 1994:70-100).

ΣΤΑΘΜΟΙ ΣΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ

Για να αντιληφθούμε την προσφορά του Βιζυηνού στην εκπαίδευση και την παιδαγωγική, προσεγγίζουμε την προσωπικότητά του εντάσσοντάς τον στον χώρο και στον χρόνο. Αναφέρουμε σταθμούς που τον καθόρισαν ως οντότητα πνευματική και τον στιγμάτισαν ως λογοτέχνη και επιστήμονα.

Ο Γεώργιος Βιζυηνός (1849-1896), διηγηματογράφος, ποιητής, μελετητής φιλοσοφίας, παιδαγωγός και λαογράφος, υπήρξε προσωπικότητα αμφιλεγόμενη, που συχνά αντιμετώπισε τη σκληρή κριτική και την απόρριψη.

1849: πρώτος σταθμός είναι η Βιζύη της Ανατολικής Θράκης, μια κλειστή αγροτική κοινωνία, που θα του δώσει την πρώτη ύλη, τις παραδόσεις, τις αξίες, τα αρχέτυπα πάνω στα οποία θα δημιουργήσει τους ήρωές του. Ξεφεύγει έτσι, από τον ψυχρό λογιωτατισμό των Φαναριωτών, με τον οποίο αργότερα θα έρθει σε επαφή (Μουλλάς, 1980:νε). Ένα σχολείο που επιτάσσει κρατώντας τους μαθητές δέσμιους σε μια στείρα επιφανειακή αρχαιογνωσία και μακριά από τον ζωογόνο αέρα της πραγματικής ζωής, ένας δάσκαλος που επιβάλλει τη γνώση με τον φόβο υπηρετώντας πιστά το δασκαλοκεντρικό μοντέλο και αποσυνδέει τη γνώση από τα βιώματα των μαθητών, είναι οι πρώτες προσλαμβάνουσες του Βιζυηνού.

Δεύτερος σταθμός: Κωνσταντινούπολη, Κύπρος, Αθήνα. Από το ραφτάδικο της Πόλης βρίσκεται στην Κύπρο (1867), όπου φοιτά στην Ελληνική Σχολή της Λευκωσίας. Το 1872 βρίσκεται στο Φανάρι, την αφετηρία της λογοτεχνικής του δημιουργίας. Το 1873 κυκλοφορεί η πρώτη του ποιητική συλλογή με τη βοήθεια του ποιητή και καθηγητή του στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης, Ηλία Τανταλίδη, που υπήρξε ο άνθρωπος που στήριξε τα όνειρα του Βιζυηνού. Ο Βιζυηνός «μέσα σε ένα περιβάλλον κοσμικό και εκκλησιαστικό, ανάμεσα στη στιχοπλοκία και το λογιωτατισμό» ανιχνεύει τις επιθυμίες και τις ικανότητές του και οριοθετεί «της τέχνης του την περιοχή» (Μουλλάς, 1980:νδ-νε).

1875-1884: Τρίτος σταθμός είναι η Ευρώπη. Ο πλούσιος Γιώργος Ζαρίφης είναι ο μαικήνας που βοηθά τον Βιζυηνό να συνεχίσει την ανίχνευση των δυνατοτήτων και των επιθυμιών, αλλά όλα στη ζωή του αλλάζουν. Ο επιστήμονας Βιζυηνός εντάσσεται στο κλίμα των ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων, μελετά και παρακολουθεί τις εξελίξεις στη λογοτεχνία, στην πειραματική ψυχολογία και τη φιλοσοφία. Η Γοτίγγη, η Λιψία, το Βερολίνο, τρεις πανεπιστημιούπολεις, τον κάνουν να συνειδητοποιήσει ότι η μελέτη και η δημιουργία είναι ουσιώδης ανάγκη της ύπαρξής του. Διαφορετικοί πολιτισμοί μπολιάζονται μέσα του με τη λαϊκή βιοθεωρία της Θράκης, που ποτέ δεν απέβαλε, και τρεις δάσκαλοι επηρεάζουν καταλυτικά τις επιστημονικές του ανησυχίες: Lotze, Wundt και Zeller (Μουλλάς, 1980:οζ).

Το 1881 τυπώνεται στη Λιψία η διδακτορική του διατριβή «Das Kinderspiel in bezug auf Psychologie und Paedagogik». Την ίδια εποχή τυπώνονται ποιήματα και διηγήματά του, που «μας δείχνουν πως στο επίκεντρο των ενδιαφερόντων του τοποθετείται ο κόσμος του παιδιού». Ανάγκη αποδραματοποίησης και φυγής προς το

παρελθόν;... Επαγγελματικό ενδιαφέρον για την Παιδαγωγική; Θα έλεγες πως το παιδί που ζει μέσα του δεν εννοεί να ενηλικιωθεί ή να πεθάνει» (Μουλλάς, 1980:οθ).

Το Παρίσι και το Λονδίνο αποτελούν σημαντικούς σταθμούς στην ενασχόληση του Βιζυηνού με τη συγγραφή διηγημάτων (Μουλλάς, 1980:πδ) και την αφηγηματική πεζογραφία. «Χρησιμοποιεί το α' πρόσωπο μα ο σκοπός του δεν είναι να αυτοβιογραφηθεί, αλλά να συνθέσει έργα ικανά να δώσουν μια εικόνα του ανθρώπινου δράματος, ...» (Στεργιόπουλος, 1986:18). Η φήμη του Βιζυηνού ως διηγηματογράφου κράτησε στη σκιά τη φήμη του ως μελετητή φιλοσοφίας, λαογράφου και παιδαγωγού.

Η επιστροφή στην Αθήνα είναι ο πρόλογος του τέλους. Το 1885 γίνεται υφηγητής στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας. Γράφει διδακτικά εγχειρίδια Λογικής και Ψυχολογίας, και μελέτες φιλοσοφικού και λαογραφικού ενδιαφέροντος. Τα συμπτώματα μιας ασθένειας των νεύρων τον κρατούν στον θάλαμο του φρενοκομείου (Στεργιόπουλος, 1986).

ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΟΥ ΕΡΓΟ

Τα βιώματα του Βιζυηνού τον οδηγούν στην ενασχόληση με την Παιδαγωγική. Σε μία εποχή που το σχολείο είναι αυταρχικό, έχει την τύχη να συναντήσει εμπνευσμένους δασκάλους, με τους οποίους αναπτύσσει *άριστη σχέση* (Σιδεράς & Σιδερά-Λύτρα, 2009:151), και τον επηρεάζουν στη μετέπειτα πορεία του. Εξάλλου, σύμφωνα με τη σύγχρονη παιδαγωγική, η πρόοδος του ατόμου-μαθητή είναι συνάρτηση της προσωπικότητας των δασκάλων του, που πρέπει να ασκούν πάνω του μία *ευεργετική επίδραση* (Χατζηδήμου 2005:103-112). *Η αμοιβαιότητα, η παιδαγωγούσα αγάπη, η χαρά από την πρόοδο, αρχές και της σύγχρονης παιδαγωγικής*, προβάλλονται ως αίτημα στα έργα του και κυρίως στη διατριβή του.

Στα επιστημονικά έργα του φαίνεται ότι είχε μελετήσει την αριστοτελική και την πλατωνική φιλοσοφία, και τους σύγχρονους ευρωπαϊούς φιλοσόφους και παιδαγωγούς, οι θεωρίες των οποίων επηρεάζουν τις παιδαγωγικές του απόψεις, όπως αυτές διαφαίνονται: α)στη διδακτορική του διατριβή, β)στο εγχειρίδιο «Στοιχεία Ψυχολογίας...», και γ)στα λογοτεχνικά του έργα.

α)Στη διδακτορική του διατριβή, μια «φιλοσοφικοαισθητική και ψυχοπαιδαγωγική πραγματεία» (Σιδεράς & Σιδερά-Λύτρα, 2009:217-218), ο Βιζυηνός ασχολείται με τον ρόλο του παιχνιδιού στη διανοητική και ψυχική ανάπτυξη του παιδιού. Είναι εμφανές το επιστημονικό του ενδιαφέρον, καθώς επίσης και η μακρόχρονη ενασχόλησή του με θέματα που αφορούν στα παιδιά (Σιδεράς & Σιδερά-Λύτρα, 2009:141).

Για να παρουσιάσει τον ρόλο του παιχνιδιού στην ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού, επιλέγει μεταξύ άλλων παραδειγμάτων το παιχνίδι «σχολείο». Έτσι, τού δίνεται η δυνατότητα να καταθέσει τεκμηριωμένα τις απόψεις του για τον ρόλο του δασκάλου, του μαθητή και τη μεταξύ τους σχέση.

Κάθε μαθητής, «ακόμη και ο φιλομαθέστατος ... χαίρεται όταν τελειώνει το σχολείο» και παίζει. Παίζοντας όμως, «σχολείο» δεν αναπαριστά «τις οδυνηρές περιστάσεις της σχολικής ζωής», την «αγωνιώδη υπερένταση» του μαθητή λόγω μιας ερώτησης του «δήθεν δασκάλου». Το παιχνίδι δεν μιλά «για την αμηχανία του

μαθητή, όταν δεν μπορεί να απαντήσει, ή για τον φόβο του μήπως ντροπιαστεί ή προκαλέσει την έκρηξη της οργής του δασκάλου» (Σιδεράς & Σιδερά-Λύτρα, 2009:149-150).

Έμμεσα ο Βιζυηνός σκιαγραφεί τον αυστηρό και αυταρχικό δάσκαλο, τον «επαπειλούντα δάσκαλο». Παράλληλα περιγράφει τις αντιδράσεις του μαθητή απέναντι στο δάσκαλό του, καθώς στο παιχνίδι «σχολείο» τον καθιστά «μια γελοιογραφία δασκάλου».

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα που δίνει από την εμπειρία του στο εκκλησιαστικό σχολείο στην Κύπρο, όπου ο γιος του δασκάλου, «ο οποίος απολάμβανε τη μεγαλύτερη... επιείκεια», συνήθιζε να μιμείται τον πατέρα του: «παίρνει θέση στην έδρα του, αρπάζει το μεγάλο βιβλίο με το ένα χέρι, τη βέργα με το άλλο». Αν και ο δάσκαλος είναι «εντυπωσιακό πρόσωπο» για τους μαθητές και αξιοσέβαστο, στο παιχνίδι όμως, το παιδί γελά με τον δάσκαλό του, διότι μιμείται μόνο την εξωτερική εμφάνιση και συμπεριφορά του δασκάλου και όχι την «εσωτερική του οντότητα». Έτσι, η σχέση δασκάλου-μαθητή γίνεται συγκρουσιακή, καθώς ο μαθητής στο παιχνίδι «σχολείο» αποδεικνύει ότι ο δάσκαλος «θέτει αδέξιες ερωτήσεις, ότι είναι απαίδευτο κεφάλι» (Σιδεράς & Σιδερά-Λύτρα, 2009:151-152).

Σε μία εποχή που το σχολείο δεν είναι ανοιχτό σε όλες τις κοινωνικο-οικονομικές τάξεις «η φοίτηση στο σχολείο εκτιμάται ... η μη φοίτηση ... ψέγεται...», και το σχολείο θεωρείται θεσμός άξιος ύψιστης προσοχής και εκτίμησης, που όμως, ο μαθητής ως παιδί δεν δύναται να συνειδητοποιήσει. Όπως δηλώνει ο Βιζυηνός, «τα παιδιά πηγαίνουν ... σπάνια με δική τους απόφαση στο σχολείο», γι' αυτό καλείται ένας ενήλικας να καταδείξει «την πολυτιμότητα του σκοπού του» και να τη διδάξει «με κόπο και βαθμιαία» (Σιδεράς & Σιδερά-Λύτρα, 2009:157-158).

Στη διατριβή μπορούμε να εντοπίσουμε στοιχεία θεωριών μάθησης, που διατυπώθηκαν στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και στις αρχές του 20^{ου}, όπως είναι η θεωρία της κλασικής εξάρτησης, της ενεργούς ενίσχυσης, της κοινωνικής εξάρτησης και άλλων (Χατζηδήμου, 2010⁹:201-215). Συγκεκριμένα, εντοπίζονται στη σχηματική κατανομή των περιόδων των παιδικών παιχνιδιών, σε τρεις ομόκεντρους κύκλους: ο εξωτερικός κύκλος χαρακτηρίζεται ως περίοδος μάθησης, ο μεσαίος ως περίοδος μίμησης και ο κεντρικός ως περίοδος προόδου του παιδικού παιχνιδιού (Σιδεράς & Σιδερά-Λύτρα, 2009:171-177).

Αναφέρει, ακόμη, τα στάδια της πνευματικής εξέλιξης του παιδιού, τη μίμηση, την προσπάθεια υπεροχής, «την ορμή προς άμιλλα», για να οδηγηθεί στην «κοινωνική συναναστροφή» (Σιδεράς & Σιδερά-Λύτρα, 2009:191-193).

Και επισημαίνει την παιδαγωγική αξία «...ενός μεγάλου αριθμού παιδικών παιχνιδιών», που «έγκειται στο γεγονός ότι ...προσφέρουν στη φαντασία κατάλληλη τροφή», ενώ επικρίνει την «εσκεμμένη καθοδήγηση», παραβάλλοντας τη σχετική φιλοσοφική θεωρία του Πλάτωνα για το πώς τα μιμητικά παιχνίδια γίνονται μαθήματα, που προσφέρονται στο παιδί με τη μορφή και το όνομα του παιχνιδιού ενισχύοντας την αυτενέργειά του (Σιδεράς & Σιδερά-Λύτρα, 2009:180-184).

β) Το πόνημα του «Στοιχεία Ψυχολογίας, ...» απευθύνεται σε αυτούς που διδάσκουν. Εξετάζει την Ψυχολογία ως επιστήμη που ενδιαφέρεται «για τα φαινόμενα της πνευματικής ζωής των ανθρώπων» και καταδεικνύει την εφαρμογή των αρχών της Ψυχολογίας στον χώρο της Παιδαγωγικής (Βιζυηνός, 1888:3). Εστιάζει στο πώς αντιλαμβάνεται το νήπιο «τα αισθήματα, ...προϊόντα της ψυχικής ενέργειας». Παρουσιάζει τα στάδια και τον τρόπο μάθησης τονίζοντας ότι πρώτα αντιλαμβανόμαστε τον εξωτερικό κόσμο και μετά αποκτούμε κρίση (Βιζυηνός, 1888:22-24), απόψεις που προσεγγίζουν την ψυχοδυναμική θεωρία του Freud.

Οι απόψεις του περί μάθησης και των σταδίων της, παραπέμπουν στις αριστοτελικές και τις σύγχρονες θεωρίες μάθησης. Θεωρεί ως ερέθισμα για μάθηση τον «τόνο των αισθημάτων», ως κίνητρο μάθησης την ευχαρίστηση του παιδιού από την ενασχόληση με ένα αντικείμενο, που διεγείρει την προσοχή του, και σημαντικό στοιχείο της διαδικασίας μάθησης την εξάσκηση. Γεννάται «το ενδιαφέρον» και προκαλείται «η προσοχή, τόσο σπουδαία διά την διανοητικήν του ανθρώπου κατάρτισιν...». Η ηδονή αποτελεί κίνητρο του ενδιαφέροντος των παιδιών: «... ανθηρά χρώματα, εύηχ' αντικείμενα, ...ικανοποιούντα την έμφυτον προς εξάσκησιν αυτών τάσιν, προτιμώνται... υπ' αυτών... Τουναντίον παν ό,τι δεν έχει τοιαύτας... ιδιότητας, ... δεν τοις ενδιαφέρει» (Βιζυηνός, 1888:26).

Παραβάλλει τις προτιμήσεις των παιδιών για κάποιο παιχνίδι με τις προτιμήσεις τους για κάποιο μάθημα: «Ούτως ο μόν των μαθητών προτιμά την ιστορίαν από της γραμματικής, έτερος την γραμματικήν από των μαθηματικών...» (Βιζυηνός, 1888:27). Επισημαίνει τη συμβολή της Παιδαγωγικής Επιστήμης, και συνδέει τη διδακτική μέθοδο με το ενδιαφέρον του μαθητή για το μάθημα: «έργον λελογισμένης παιδαγωγικής είναι να ευρίσκη δι' έκαστον παίδα και παρουσιάξη εκείνας... τάς επόψεις των αντικειμένων... αφ' ων ο παις ευαρέστους μόνον θα λάβη εντυπώσεις, ... Και έργον ορθής διδασκαλίας είναι να διεγείρη... το ενδιαφέρον και την προσοχήν εν ταις ψυχαίς των διδασκομένων, διά προσφυών προς τουτο μέσων και καταλλήλου εκάστοτε μεθόδου». Προβαίνει, επίσης, σε χρήσιμες διδακτικές οδηγίες (Βιζυηνός, 1888:27-31).

Θεωρεί σημαντικό παράγοντα μάθησης τους τρόπους καταγραφής των πληροφοριών: α) τον εξωτερικό μηχανικό συνδυασμό παραστάσεων, β) τη λογική ανάπλαση των παραστάσεων, γ) την «ανάπλασιν αντιθέτων και σχετικών παραστάσεων», και δ) τον λογικό συνδυασμό των παραστάσεων (Βιζυηνός, 1888:36-40).

Διακρίνει τη μνήμη σε «μηχανική» και «λογική ή κριτική». Θεωρεί τη μηχανική μνήμη «λίαν ακροσφαλή και αβεβαία», διότι όταν το παιδί απομνημονεύει μηχανικά δεν αντιλαμβάνεται την έννοια. Ενώ τη λογική μνήμη τη θεωρεί ασφαλή τρόπο μάθησης, γιατί ακόμη κι αν ξεχάσει κάποιος (μαθητής) τις λέξεις, θυμάται το περιεχόμενο. Προβαίνει, ακόμη, σε συμβουλές «μνημοτεχνικής» και ερμηνεύει τη λήθη (Βιζυηνός, 1888:42-45).

Υπογραμμίζει τον ξεχωριστό ρόλο της φαντασίας στη μάθηση, που «χρησιμεύει ως άριστος παράγων διδακτικός...», και τη σχέση της με την αφαιρετική και τη συνθετική ικανότητα (Βιζυηνός, 1888:52-55).

Στη διδακτική και μαθησιακή διαδικασία, τονίζεται η δύναμη της εικόνας και η αναφορά κεκτημένης γνώσης. Το παιδί στην προσπάθειά του να μάθει, συγκρίνει την καινούργια πληροφορία με κεκτημένη γνώση. Ακολούθως, επισημαίνεται: α) η σημασία της προσοχής του μαθητή κατά τη διάρκεια της «παραδόσεως» του μαθήματος: «... ο μετά κρίσεως προσέχων μαθητής εξέρχεται της παραδόσεως γινώσκων ήδη κατά μέγιστον μέρος το μάθημα, ο απροσεκτών κατ' αυτό κοπιάζει έπειτα εις μάτην...», και β) ο ρόλος του δασκάλου ως αρωγού για την κατανόηση του γνωστικού αντικειμένου (Βιζυηνός, 1888:67-77).

Πέρα από τους τρόπους μάθησης και διδασκαλίας, αναλύεται η έννοια και ο ρόλος της αγωγής. Μέλημα της αγωγής είναι «η λελογισμένη επίρρωσις και χρησιμοποίησις των θεμελιωδών του ανθρώπου τάσεων», δηλαδή της φιλογνωσίας, της μίμησης, της άμιλλας, της ανεξαρτησίας και αυτενέργειας, της τελειοποίησης. «Πρώτιστον της ηθικής αγωγής έργον είναι να υποστηρίξη και μονιμοποιήση εν τη ψυχη του παιδός την έμφυτον προς το αγαθόν έφεσιν,... Έπειτα όμως, να ενισχύση και την βούλησιν...» (Βιζυηνός, 1888:91-112). Οι απόψεις του περί ηθικής αγωγής παραπέμπουν στη φιλοσοφία του Αριστοτέλη.

γ) Η περίοδος 1833-1881 θεωρείται σημαντική για τις εξελίξεις στο χώρο της ελληνικής εκπαίδευσης και λόγω των ραγδαίων πολιτικών εξελίξεων οποιαδήποτε μεταρρυθμιστική ενέργεια στο χώρο της παιδείας απαιτεί συστηματικότερη προετοιμασία και έχει γενικότερες συνέπειες. Οι επικρίσεις για το εκπαιδευτικό σύστημα πολλαπλασιάζονται και οι έντονες πιέσεις για αλλαγές θα οδηγήσουν στη νομοθετική θεμελίωση του νεοελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος (Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ.ΙΓ:485-487). Αυτά τα βιώματα αποτέλεσαν το υπόβαθρο του προβληματισμού του Βιζυηνού, όπως αυτός εκφράζεται σε ποιήματα και διηγήματά του («Προς Νέον Έλληνα Σπουδαστήν», «Η εν Χάλκη Θεολογική Σχολή», «Αι συνέπειαι της παλαιάς ιστορίας», «Διατί η μηλιά δεν έγινε μηλέα» κ.ά.).

«Διατί η μηλιά δεν έγινε μηλέα»: Ο Βιζυηνός μάς μεταφέρει τις εμπειρίες του από ένα σχολείο που εγκλωβίζει παρέχοντας γνώση αποστεωμένη και ένα δάσκαλο εγκλωβισμένο στη στείρα αρχαιογνωσία, που ακολουθώντας ένα αυστηρό δασκαλοκεντρικό μοντέλο αναπαράγει διδακτικές μεθόδους εχθρικές προς τον μαθητή: «Ο διδάσκαλός μου όμως, δεν ηξεύρω τι παθών απεφάσισεν απ' εκείνης της στιγμής να με μάθη και καλά ότι η μηλιά δεν είναι μηλιά, αλλά μηλέα! -Πες πως το λεν μηλέα! εκραύγαζεν έξαλλος ο ισχνός και χλωμός νεανίσκος, κρατών με από του ωτίου και δεικνύων το δένδρον». Και η επιβολή της άποψης του δασκάλου με τη βία καταργεί κάθε μορφή επικοινωνίας και διαλόγου μεταξύ μαθητή και δασκάλου: «Οχι, δάσκαλε, δεν το ξέρεις! Απεκρινόμενη οσάκις με ηρώτα αυτό 'ν' μηλιά! -Μπα, έτσι θες εσύ, χαϊβάνι; Τώρα να σε δείξω εγώ πως το λεν. Και -αυτού σε τρώγει, αυτού σε πονεί- μου έδωκεν ο αθεόφοβος τεσσαράκοντα παρά μίαν, οξύτατα κραυγάζων εν τω μεταξύ να ειπώ ότι η μηλιά δεν είναι μηλιά, αλλά μηλέα!», και λίγο παρακάτω: «Πώς το λέγουν το δένδρο που σε είπα, βρε χαϊβάνι; με ηρώτησεν χαιρεκάκως. -Μηλιά, δάσκαλε, απήντησα εγώ μετά πείσματος... Αλλά δεν επρόφθασα να καθήσω και ... ήρχισε πάλιν να με βασανίζη. Δεν είναι πολύ τιμητικόν, διά το γένος των δασκάλων να σας διηγηθώ ποσάκις ετιμωρήθην δια να είπω και καλά ότι η μηλιά είναι μηλέα,

διότι εννοείται ότι έπρεπε επί τέλους να ενδώσω και να του ειπώ, άλλως εκινδύνευε η ζωή μου.» (Βιζυηνός, 1996:193-194). Φόβος, τιμωρία, ξύλο, επιβολή μιας στείρας γνώσης αναγκάζουν τον μικρό μαθητή να πλάσει δύο μηλιές: τη μηλιά της αυλής των παιδικών αναμνήσεων και τη μηλέα του κήπου της Μητροπόλεως.

Ο Βιζυηνός εκφέρει μία αποδοκιμαστική άποψη για τον καινούργιο δάσκαλο τού αλληλοδιδακτικού σχολείου της Βιζύης. Σκιαγραφεί έναν τύπο δασκάλου με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά στην εξωτερική εμφάνιση και συμπεριφορά απέναντι στους μαθητές. Είναι ο χαρακτηριστικός τύπος τού δασκάλου τού 19ου αιώνα τον οποίο αποβάλλει από τις σχολικές του αναμνήσεις: «εδιώχθη κακὴν κακῶς ἀπὸ τοῦ περιεχομένου τῆς ψυχῆς μου», και καταδικάζει τη ματαιώση της εκπαιδευτικής πράξης: «με όλους εκείνους τους δαρμούς... έμεινα χωρίς να μάθω εν τω σχολείω τι πράγμα είναι η μηλιά» (Βιζυηνός, 1996:195). Κλείνοντας το διήγημά του κατακρίνει τον αναποτελεσματικό δάσκαλο, που ως αφορμή δεν λαμβάνει τη γνώση που κατέχει ο μαθητής του, αδιαφορώντας για την απουσία κοινού κώδικα επικοινωνίας με τους μαθητές του, κάτι που «καθιστά την ελληνικήν μόρφωσιν σισύφειον μόχθον και καταδικάζει το έθνος εις τον διά της πνευματικής ασιτίας χείριστον θάνατον» (Βιζυηνός, 1996:196).

Στα «Παιδικά Διηγήματα», ο παιδαγωγός Βιζυηνός δίνει διδάγματα με την τρυφερότητα και την εμπειρία, που είναι ίδιον των ανθρώπων που ειλικρινά αγαπούν και σέβονται το διδακτικό έργο και γνωρίζουν ότι πρόκειται για υψηλό λειτούργημα. Στον αραβικό μύθο «Ο Άραβ και η κάμηλος αυτού» οι μικροί αναγνώστες μαθαίνουν τη δύναμη της κακίας για να μην της επιτρέψουν «να θέση εν τη καρδία έστω και τη μύτη της» και τους κάνει δυστυχείς. Στο διήγημά του «Πώς οικονομείται ο χρόνος» δίνεται το μήνυμα της αλληλεγγύης και της κοινωνικής προσφοράς. Στο δε διήγημα «Ο Τρομάρας» προβάλλεται η δύναμη του νου, ειδικά όταν ο Τρομάρας «έξομολογήθη ότι ...τὸ ληστὴ δὲν τὸν ἐνίκησε μὲ τὴ δύναμη, ἀλλὰ μὲ τὸ πνεῦμα του».

Επίσης, στα Παιδικά Ποιήματα «η θεματολογία είναι σαφώς προσανατολισμένη στις κλίσεις, στα ενδιαφέροντα, στις ευαισθησίες και στις απαιτήσεις των παιδιών» (users.auth.gr/akarakit/bizyenos.doc).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο Βιζυηνός αποτελεί μία από τις πιο ενδιαφέρουσες προσωπικότητες του 19^{ου} αι. στο χώρο των γραμμάτων και των επιστημών. Ανοίγει νέους ορίζοντες φέρνοντας τις ιδέες της Ευρώπης. Η ευρυμάθεια και η πολυπραγμοσύνη του κεντρίζουν το ενδιαφέρον φιλομαθών κύκλων της εποχής του και πλουσίων, που αναλαμβάνουν τον ρόλο του «Μαικήνα».

Το συγγραφικό του έργο αποκαλύπτει τον γνωστικό του πλούτο. Αποτελεί πηγή πληροφοριών για τις παιδαγωγικές αρχές και τις πρακτικές διδασκαλίας της εποχής του, και για την πολιτική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή.

Οι φιλοσοφικοαισθητικές και ψυχολογικοπαιδαγωγικές μελέτες του αποτελούν οδηγίες- εργαλεία στο παιδαγωγικό έργο του δασκάλου. Διδάσκει με τη χρήση παραδειγμάτων και μέσα από τη δική του εμπειρία. «Προς επίρρωση της

επιχειρηματολογίας του ο Βιζυηνός παρεμβάλλει ... προσωπικά του βιώματα και εμπειρίες» (Σιδεράς & Σιδερά-Λύτρα, 2009:221).

Μέσα από το έργο του αμφισβητεί τις παιδαγωγικές και διδακτικές μεθόδους της εποχής του, και προτείνει νέες μεθόδους και αρχές παιδαγωγικής. Παρουσιάζει τα χαρακτηριστικά του καλού δασκάλου: ενδιαφέρεται και αγαπά τον μαθητή, κάνει διάλογο μαζί του, διδάσκει τον αντίλογο και την επιχειρηματολογία, έχει υπομονή, επιείκεια ή αυστηρότητα όπου απαιτείται. Αντιθέτως κατακρίνει την αυταρχικότητα του δασκάλου. Επίσης, παρουσιάζει τα χαρακτηριστικά του μαθητή: κριτική σκέψη, «μίμηση» υγιών προτύπων, αυτενέργεια και προσωπική δημιουργία.

Κληροδότησε στους μεταγενέστερους ένα πλήθος λογοτεχνικών έργων και φιλοσοφικών μελετών με στοιχεία Φιλοσοφίας, Ψυχολογίας και Παιδαγωγικής Επιστήμης. Οι πρωτότυπες λογοτεχνικές του δημιουργίες γαλουχούν και σήμερα μαθητές και εκπαιδευτικούς, αφού το πολύτιμο υλικό τους αξιοποιείται άμεσα κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας του μαθήματος «Νεοελληνική Λογοτεχνία».

Συνοψίζοντας θα λέγαμε ότι η συμβολή του είναι σημαντική στην Παιδαγωγική Επιστήμη, μολονότι κάποτε του αρνήθηκαν μία θέση στην ακαδημαϊκή κοινότητα.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το θέμα της μελέτης μας είναι ο ρόλος του Γεωργίου Βιζυηνού ως συγγραφέας και εκπαιδευτικός-παιδαγωγός, και η προσφορά του στην Παιδαγωγική Επιστήμη. Μέσα από τα κείμενά του στοχεύουμε να καταδείξουμε την προσφορά του στη διαμόρφωση ιδεών, αξιών και προσωπικοτήτων κατά τον 19^ο αιώνα. Ο Βιζυηνός ενδιαφερόταν για θέματα παιδαγωγικής, τις μεθόδους διδασκαλίας και τη μαθησιακή διαδικασία, όπως φαίνεται στη διατριβή, τα διηγήματα και τα ποιήματά του. Στα διηγήματά του σχολιάζοντας τρόπους διδασκαλίας χωρίς παιδαγωγικές αρχές πρόσφερε μία νέα προοπτική στην εκπαίδευση απορρίπτοντας τον αυστηρό τρόπο διδασκαλίας. Επίσης, άλλαξε παγιωμένες αντιλήψεις γράφοντας για τα παιδιά. Υπήρξε ένας από τους διανοούμενους, που επέδρασε καταλυτικά στην εποχή του.

ABSTRACT

The subject of our lecture is the role of George Vizyenos as a writer and teacher-pedagogue, and his contribution to Pedagogy. Through Vizyenos's texts we intend to delineate his contribution to the creation of ideas, values and personalities in the 19th century. Vizyenos was very sensitive in pedagogy matters, in the methods of teaching and in the learning process, as we can understand through his dissertation, his novels and poems. He offered a new perspective in education by writing novels, where he commented the way of teaching without pedagogic rules, and he refused the strict way of teaching. He also changed the way of thinking, by writing about children. Vizyenos was one of the intellectuals, who reformed his era.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης

(ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 7ο Πανελλήνιο Συνέδριο 10,11,12 Οκτωβρίου 2014

- Βιζυηνός, Γ. (1888). *Στοιχεία Ψυχολογίας, συντεθέντα υπό Γεωργίου Μ. Βιζυηνού, Υφηγητού της Ιστορίας της Φιλοσοφίας εν τω Εθνικω Πανεπιστημίω προς χρηση των Γυμνασίων και Διδασκαλείων*. Εν Αθήναις: Τυπογραφείον Αλεξάνδρου Παπαγεωργίου.
- Βιζυηνός Γεώργιος, (1996). *Άπαντα τα πεζά*. Αθήνα: Εκδοτικός Οργανισμός Πάπυρος.
- Cohen, L. & Manion, L. (1994). Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας, (μετάφραση: Χρυσούλα Μητσοπούλου, Μάνια Φιλοπούλου). Αθήνα: Μεταίχμιο, 70-100.
- Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, (1970). Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, Α.Ε.
- Μουλλάς, Π. (επιμ.) (1980). *Γεωργίου Μ. Βιζυηνού, Νεοελληνικά διηγήματα*. Αθήνα: Εκδοτική «Ερμής» Ε.Π.Ε.
- Σιδεράς, Α. & Σιδερά-Λύτρα Π. (επιμ.) (2009). *Γεωργίου Μ. Βιζυηνού, Το Παιδικό Παιχνίδι σε σχέση με την Ψυχολογία και την Παιδαγωγική. Πρωτότυπη επί διδακτορία διατριβή για την απόκτηση του τίτλου του Διδάκτορα της Φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο της Γοττίγγης (1881)*. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη.
- Στεργιόπουλος, Κ. (1986). «Ο Βιζυηνός και το διήγημα», (Μελέτημα), Το Δέντρο, 21-22, 10-17 & 23-24, 17-23.
- Χατζηδήμου, Δ. (2010⁹). *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική: Συμβολή στη διάχυση της παιδαγωγικής σκέψης*. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη.
- users.auth.gr/akarakit/bizyenos.doc